

Arvoisa lukija,

Politiikkaa pidetään armottomana, likaisena ja usein perinpohjaisen kieron vaikuttamisen muotona. Tutun sanonnan mukaan vallasta kamppailtaessa poliitikko ei voi luottaa edes aatetoveriinsa, ja jokapäiväinen selviytyminen eduskunnassa on kuin uimista krokotiilien keskellä.

Politiikasta kertovaan journalismiin meillä suomalaisilla on sen sijaan vankahko luottamus. Kyselytutkimusten mukaan etenkin puolueista riippumattomat sanomalehdet sekä verovaroista rahoitettu *Yleisradio* nauttivat kansalaisten jatkuvaa arvostusta. Tv-uutisia seuraava yleisö tai lehtien lukijat harvoin kyseenalaistavat ne tiedot, joita tutut uutisankkurit ja nimekkäät journalistit kertovat.

Tässä kirjassa moni tuttu asetelma kääntyy nurinniskoin. Teos paljastaa, miten media voi halutessaan pelata yhtä kieroja peliä kuin poliitikot ja rakentaa julkisuuden henkilöistä mielikuvia, joissa valkoisen ja harmaan sävyt on maalattu patamustalla.

Kirja käsittelee kesällä 2023 koettua poliittisten kohujen sarjaa, josta alettiin käyttää nimeä rasismikohu. Tapahtumien taustalla olivat perussuomalaisten ministereiksi valittujen henkilöiden yli vuosikymmenen takaiset verkkokirjoitukset ja sosiaalisen median julkaisut. Vaikka kohuissa oli mukana useita ministereitä ja eduskunnan puhemies, voimakkaimmin ne iskivät elinkeinoministeri Vilhelm Junnilaan sekä puolueen puheenjohtajaan, valtiovarainministeri

Riikka Purraan. Suurinta kuohuntaa aiheuttivat nimimerkki ”riikan” 15 vuotta vanhat nettikommentit Jussi Halla-ahon Scripta-blogin Vieraskirja-keskustelupalstalla. Nämä kommentit ovat keskeisessä osassa tässä kirjassa, ja niiden mediakäsittelyyn viitataan *riikka*-kohuna alkuperäistä nimimerkkiä mukaillen. Muotoilun tarkoituksena on muistuttaa, että kommentit olivat yksityisen ihmisen nimimerkillä kirjoittamia, eivät politiikon julkisia lausuntoja.

Aihetta pohjustaakseni teen katsauksen siihen, millainen Vieraskirja-palsta oli ja miten ristiriitaisesti siihen on suhtauduttu. Siivuan myös kevään 2023 eduskuntavaalikampanjaa sekä pääministeri Petteri Orpon (kok.) hallituksen muodostamista. Perinpohjaisemman tarkastelun saa Vilhelm Junnilan eroon johtanut uutisointi. Tällaisen pohjustuksen kautta aukenee näkymä siihen, millaisessa kuohunnassa riikka-kohu uutismediassa rakennettiin.¹

Luvuissa 3–4 kerron, miten Orpon hallitusta vastustaneet vasemmiston ja vihreiden poliitikot ja Twitter-aktivistit pääsivät vaikuttamaan kohukesän puheenaiheisiin. Somen aktivisteja myötäillen osa toimittajista päätyi journalistisesti arveluttavin keinoin ohjaamaan julkista keskustelua. Kohun ensimmäisen vaiheen lopputuloksena oli ministeri Junnilan ero.

Luvuissa 5–8 otan lähilukuun kaksi riikan verkkokirjoitusta vuodelta 2008. Samassa yhteydessä käsittelen uutisoinnista seurannutta liki vuoden kestänyttä jälkipyykkiä Julkisen sanan neuvostossa (JSN). Analyysin pohjalta nousee vastaus usein esitettyyn kysymykseen, kohtelevatko tiedotusvälineet perussuomalaisia poliitikkoja eri tavoin kuin kilpailevien puolueiden edustajia. Riikka-kohun osalta vastaus kysymykseen oli kyllä.

Suurten poliittisten kohujen luonteeseen kuuluu, että virheelliset tiedot leviävät kansainväliseen mediaan, johon ne jäävät elämään. Näin kävi myös kesällä 2023: kun totuus vasta laittoi kenkiä jalkaansa, valhe oli kiertänyt jo puoli maailmaa. Sitä, miten ulkomaisiin tiedotusvälineisiin jääneet virheet vaikuttavat nyt ja tulevaisuudessa, käsittelen luvussa kymmenen. Samassa luvussa pohdin, miten tekoälyn nousu asettaa uudenlaisia haasteita journalistille.

Kirja on luonteeltaan mediakritiikki. Sellaista on Suomessa harjoitettu ennenkin niin yliopistotutkimuksessa kuin sanomalehtityötä popularisoivissa teoksissa. Aiemmin tarkastelu on jäänyt kuitenkin hyvin yleiselle tasolle. Oma käsittelytapani on urauurtava: toimittajien työtä ja sosiaalisen median kuohuntaa analysoidaan tuntien, jopa minuuttien tarkkuudella. Lopputulosta voi kuvailla poliittisen journalismin ruumiinavaukseksi lyhyeltä mutta poikkeuksellisen kiivaalta ajanjaksolta Suomen sisä- ja ulkopoliitikassa. Kirja on onnistunut tavoitteessaan, jos lukijan käsitys toimittajien vallankäytön välineistä saa aiempaa selkeämmän hahmon.

En edes väitä, että pystyisin tarkastelemaan kohteitani aina objektiivisesti. Olen elänyt vaimoni Riikka Purran rinnalla liki kaksikymmentä vuotta ja olin itsekin todistamassa osaa niistä ikävistä tilanteista, joista puolisoni vanhoissa verkkoteksteissään kirjoitti. Niin ikään tulin vedetyksi kesäiseen rasismikohuun yritettyäni oikaista virheellistä uutisointia.

Yli 25 vuotta useissa uutistoimituksissa työskenneltyäni olen saanut myös läheltä todistaa, miten jännitteinen perussuomalaisten poliitikkojen ja toimittajien suhde on. Viholliskuvia on rakennettu puolin ja toisin, ja vaikka kovin vastakkainasettelu on viime vuosina ehkä hieman lieventynyt, on molemminpuolinen syytely yhä arkipäiväistä.

Kirjassa tasapainoilien näiden kahden leirin välillä, aviomiehenä ja toimittajana. Vaikken voi irrota osastani, väitän kuitenkin, että pyrin noudattamaan alani eettisiä sääntöjä huomattavasti tiukemmin kuin rasismikohusta uutisoineet toimittajat tekivät. Asemani myötä minulle on kertynyt myös sellaista taustatietoa, joka ansaitsee tulla julkisuuteen nyt, sikäli kuin se täydentää ja korjaa mediassa rakennettua kuvaa.

Keskeistä aineistoani ovat sadat koti- ja ulkomaisen uutismedian artikkelit, kommentaarit ja pääkirjoitukset. Yhtä merkittävässä roolissa ovat myös sosiaalisessa mediassa julkaistut toimittajien, poliitikkojen, aktivistien sekä uutismediaa seuraavan yleisön viestit. Aineisto

on kerätty pääosin kevään 2023 ja kesän 2024 välillä. Verkosta yhä löytyvien uutisartikkelien ohella hyödynnän laajasti internetin arkipalveluiden avulla esille kaivettuja julkaisuja. Lisäksi kirjaa varten on tehty taustaselvityksiä, joiden henkilölähteistä osa on listattu lähdeluettelossa. Kirjan loppuun sijoitetut lähdeviitteet sisältävät paljon yksityiskohtia, joita en ole itse tekstiin sen sujuvuuden takaamiseksi sijoittanut.²

Vaikka teesini tulevat aiheuttamaan hämmennystä ja arvosteluryöpynkin, toivon, että suuri enemmistö kykenee kuulemaan viestini. Tarkoitukseni on herättää keskustelua paitsi siitä, miten media kohua rakentaessaan toimii, myös yleisemmin siitä, millaiselta pohjalta Suomessa on totuttu väittelemään rasismin tai perussuomalaisten kaltaisista, suuria tunteita herättävistä aiheista. Samalla kirjaa voi pitää hätähuutona niille kollegoilleni, jotka haluavat sitoutua alamme tärkeimpään ohjeeseen, eli pyrkimykseen tavoitella totuudellisuutta – riippumatta siitä, kuka tai ketkä kulloinkin ovat kohujen keskiössä.

Mediaa nimitetään tunnetusti *neljänneksi valtiomahdiksi*.³ Valtaansa se käyttää määrittelemällä kulloisenkin hetken uutisagendan. Tällä tarkoitetaan sitä, että toimittajat luovat puheenaiheita ja haastavat vallanpitäjiä tärkeiksi katsomistaan näkökulmista. Toimittajat voivat myös pitää samoja aiheita julkisuudessa jopa viikkojen ajan luoden painetta päättäjiä kohtaan. Tämä kirja ei kyseenalaista perinteistä valta-asetelmaa median ja päättäjien välillä. Sen sijaan se kuvaa vähittäistä, some-aikakaudella kiihtynyttä muutosta, jossa osa medias-
ta on venyttänyt journalismin sääntöjä valtansa pönkittämiseksi.

Johtava ajatukseni on kuvata kamppailua kahden julkisuutta säätelevän voiman välillä. Yhdessä vaakakupissa painaa lehdistönvapaus – eli toimittajien itselleen ottama sekä lainsäätäjän ja tuomioistuinten heille takaama oikeus tulkita yhteiskuntaa tavalla, joka on toimittajien mielestä oikea. Toisessa vaakakupissa on yleisön sananvapaus laajasti ymmärrettynä. Siihen kuuluu vapaus kertoa ja *vastaanottaa* tietoa ja mielipiteitä ilman vallanpitäjien ennakkosensuuria. Kohuke-
sän aikana sensuuria harjoittavien vallanpitäjien joukkoon lukeutui-

vat monet tiedotusvälineet. Olennaista kohu-uutisoinnissa ei tällöin ollut se, mitä yleisölle kerrottiin, vaan kaikki se, mikä jätettiin kertomatta. Tällaisen *lähdetiedon rajaamisen* myötä uutisjutuissa esitetyt väitteet vakiintuivat ensin harhaanjohtavaksi *uutisnarratiiviksi*, josta voidaan käyttää myös nimitystä *journalistinen totuus*. Julkiseen keskusteluun levittyään väitteistä muodostui *poliittinen totuus* tai *yleinen totuus*, johon keskustelussa viitataan edelleen uusien poliittisten tapahtumien tullessa julki.⁴

Vastareaktion median tavalle rajata ja pimittää tietoja nousi esiin *viides valtiomahti*, eli joukko valveutuneita sosiaalisen median käyttäjiä. Vastareaktio näkyi etenkin viestipalvelu X:ssä, jossa käyttäjät paljastivat uutisjuttujen selkeitä virheitä. Perinteinen uutismedia reagoi virheisiin hitaasti jos ollenkaan. Mikäli tällainen kehitys jatkuu, on se omiaan lisäämään epäluottamusta mediaa kohtaan. Se on hyvin vaarallinen tie myös demokratian toimivuuden kannalta, sillä medialle lainsäädännössä suotu lehdistönvapaus perustuu nimenomaiseen velvollisuuteen informoida yleisöä riittävin tiedoin. Väitän myös, että tällainen vinoutunut journalismi on merkittävä syy siihen, että julkinen keskustelu rasismista ja muista yhteiskunnallisesti kiistellyistä aiheista usein epäonnistuu.

Koska pyrkimykseni on olla tarkka, kirjassa ei käytetä epämääräisiä termejä, kuten valeuutista, vaan vakiintuneempia *misinformaation* ja *disinformaation* käsitteitä. Lisäksi käytän aika ajoin *valetiedon* käsitettä synonyymina mis- ja disinformaatiolle. Riikka-kohussa tapahtumat alkoivat vyöryä hutiloiden tehdyistä uutisista, jotka täyttivät ensin tahattoman ja sitten tahallisen misinformaation tunnusmerkit. Kesän edetessä ja toimittajien rakentaessa uutisnarratiivejaan sekä samalla peittäessä virheitään jutut muuttuivat lopulta tarkoitukselliseksi disinformaatioksi. Prosessin viimeisessä vaiheessa JSN tuli hyväksyneeksi disinformaation levittämisen.

Lopputulema tästä on kauaskantoinen: JSN:n kesällä 2024 tekemän linjauksen mukaan toimittajilla on nyt oikeus päättää, mitä joku henkilö on menneisyydessään sanonut tai kirjoittanut *riippumatta*